

■ СОЦІАЛЬНА СФЕРА. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

УДК 331.25:061.27:364

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ НАСЕЛЕННЯ ©

В.А. МАМЧУР,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Національного наукового центру
"Інститут аграрної економіки"

У статті систематизовано вітчизняні та зарубіжні дослідження, які лежать в площині формування понять "недержавне пенсійне забезпечення" та "недержавні пенсійні фонди". Сформульовано авторське бачення зазначених дефініцій як складових загальнодержавної пенсійної системи, які забезпечують формування додаткових пенсійних виплат поряд із державною пенсією. Структуровані основні інституціональні принципи, властивості та функції недержавних пенсійних фондів. Здійснено аналіз сучасного стану функціонування недержавного пенсійного забезпечення як інституту соціального захисту населення, що дозволило виокремити основні інституційні фактори, які негативно відображаються на їх розвитку та сформувані основні цілі, які покладено на них: захист від бідності в разі втрати працездатності; забезпечення громадян додатковими доходами при виході на пенсію; захист доходів пенсіонерів в результаті інфляційних процесів.

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, розвиток села, інститути недержавного пенсійного забезпечення, недержавні пенсійні фонди.

Рис.10. Літ. 27.

Постановка проблеми. У сучасних умовах формування ринкового середовища система недержавного пенсійного забезпечення, яка в системі загальнонаціональних соціальних пріоритетів займає одне із важливих аспектів забезпечення росту соціально-економічного рівня населення, набуває все більшої актуальності. Відповідно до цього актуалізується запит на адресу наукової думки по аргументованому вирішенню проблем, пов'язаних з раціональною організацією і ефективним використанням недержавних пенсійних інституційних структур в системі загальнодержавного пенсійного забезпечення населення. У даному аспекті вирішення проблеми збалансованого і активного соціально-економічного розвитку села в істотній мірі зміщується в область соціальної сфери, визначаючи необхідність розробки концептуального базису і прикладного інструментарію управління інститутами пенсійного забезпечення в системі відносин "центр-село".

Як засвідчує практика, формування і розвиток інноваційних інститутів системи пенсійного забезпечення, що ефективно впливають на перерозподіл бюджетних коштів, використовуючи широкий інституціональний набір механізмів та інструментів, є одним з основних напрямів подолання депресивного стану сільських територій та реформування існуючої системи пенсійного забезпечення.

Формування сучасних інноваційних інститутів недержавного пенсійного забезпечення реалізовується на основі Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [1], який і покликаний здійснювати трансформацію існуючої системи пенсійного забезпечення за рахунок формування та розвитку третього рівня його забезпечення, а саме, створення недержавних інститутів системи пенсійного забезпечення – недержавних пенсійних фондів. Саме ці інститути формують систему недержавного пенсійного забезпечення, яка поряд із загальнодержавною, дозволить здійснювати пенсійні накопичення з метою отримання його учасниками додаткових пенсійних виплат. Проте, слід наголосити на тому, що система недержавного пенсійного забезпечення не лише забезпечує вирішення соціальних проблем, але й ефективно впливає на економічні за рахунок створення сприятливих умов формування та розвитку найпотужніших інституціональних інвесторів, якими в нашому випадку і є недержавні пенсійні фонди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання недержавної пенсійної системи України присвячено праці відомих вітчизняних та іноземних вчених-економістів, зокрема слід виділити: Ю.Буркова [2], В. Гошовську [3], С. Брагіна [4], Ю. Кривобока [5], М. Мальованого [6], О. Туманова [7], Н. Шевченко [8], С. Смоляр [9], І. Новікову [10], Ю. Вітка [11], А. Михайлова [12], М. Лазебну [13], В. Корнєєва [14], Д.Єрмакова і С. Хмелевську [15], А. Ніязбаєва [16], А. Головченка [17], П. Новгородова [18] та ін.

Однак, в зв'язку з великою кількістю нерозв'язаних проблем та необхідністю удосконалення існуючої системи пенсійного забезпечення в Україні, існує потреба подальшого вдосконалення як теоретичних, так і практичних аспектів системи недержавного пенсійного забезпечення.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій та особливостей функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення як гаранту соціального забезпечення працюючого населення та окреслення подальших перспектив її розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недержавне пенсійне забезпечення як система третього рівня реалізації пенсійної реформи через формування та функціонування недержавних пенсійних інститутів є відносно новим видом фінансових послуг у нашій державі, що набуває все більшого значення у системі соціального захисту працюючої частини населення. Як вже зазначалося її становленню передувало прийняття Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [1].

До цього переліку регулюючих діяльність інститутів недержавного пенсійного забезпечення в рамках пенсійної системи можна додати Закони України "Про страхування" [19], "Про пенсійне забезпечення" [20], "Про банки та банківську діяльність" [21], "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" [22], "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [23] та інших прийнятих нормативних документів.

Проте, незважаючи на достатньо значну урегульованість різних аспектів діяльності інститутів даної системи, існує ряд проблем функціонування пенсійного забезпечення в Україні, що в першу чергу пов'язано із неоднозначністю тлумачення сутності, зокрема "недержавного пенсійного забезпечення". При цьому, двоїстість визначення присутня не тільки в працях науковців, але й у нормативних актах.

Слід відмітити те, що лише в Податковому Кодексі [24] наводиться визначення поняття "недержавне пенсійне забезпечення", що тлумачиться як "пенсійне забезпечення, що реалізується недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями та банківськими установами відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [1].

В самому ж законі наводиться визначення "система недержавного пенсійного забезпечення" як складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, що базується на принципах добровільної участі фізичних і юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат»[1].

Не існує і загальноприйнятого поняття "недержавне пенсійне забезпечення" і серед науковців, зокрема на думку С. І. Смоляр, яка пропонує розглядати недержавне пенсійне забезпечення в Україні як додаткове до державного загальнообов'язкового пенсійного забезпечення джерело пенсійних виплат [9].

На думку І. В. Новікової, яка визначає сутність недержавного пенсійного забезпечення в рамках системи соціального страхування та розуміє його як елемент системи соціального страхування, призначений для захисту працездатного населення за рахунок коштів роботодавців та самих працівників з настанням пенсійних випадків [10, с.16]. Проте, більш вдалою, на нашу думку, є інше визначення, дане автором, який розглядає його як складову частину системи накопичувального пенсійного забезпечення, що ґрунтується на засадах добровільної участі юридичних та фізичних осіб у акумулюванні пенсійних внесків з метою одержання учасниками додаткових до обов'язкового пенсійного страхування пенсійних виплат [10].

Короткий аналіз сутності досліджуваної дефініції дозволяє запропонувати власне бачення системи недержавного пенсійного забезпечення, що розглядається нами як складова загальнодержавного пенсійного забезпечення, основою якої є додаткове накопичення грошового пенсійного забезпечення протягом трудової діяльності з подальшими виплатами при досягненні пенсійного віку учасника НПЗ або при втраті працездатності, шляхом добровільного вкладання фінансових ресурсів на індивідуальний пенсійний рахунок та можливості додаткового їх накопичення за рахунок подальшого їх інвестування, що дозволить учаснику отримувати дохід.

Доцільно приділити увагу і основним підходам до визначення поняття "недержавний пенсійний фонд", при цьому слід враховувати, що погляди на суть даного інституту вельми різні. Доцільність в тому, що на сьогодні ці інститути – недержавні пенсійні фонди, все більше відіграють важливу роль в системі додаткового пенсійного забезпечення. Їх потенціал розвитку може робити істотний вплив на економіку країни. Все це спричинює собою необхідність переосмислення всього теоретичного базису даного інституту колективного інвестування.

Відповідно до цього, вдалою є думка Ю. Вітка, що тлумачить недержавний пенсійний фонд (НПФ) як "юридичну особу, створену в організаційно-правовій формі непідприємницького товариства виключно з метою накопичення пенсійних активів і здійснення учасникам пенсійних виплат на підставах і в порядку, встановлених законом, та зобов'язану забезпечувати адміністрування, управління пенсійними активами та обслуговування пенсійних активів зберігачем" [11, с. 4].

Заслуговує на увагу і думка А. Михайлова, який трактує НПФ як "юридичну особу, що має статус організації соціального забезпечення, яка створюється і функціонує винятково з метою накопичення пенсійних внесків учасників фонду (з подальшим управлінням і розміщенням пенсійних активів через довірених осіб в інтересах одержання інвестиційного доходу), а також здійснює виплати учасникам фонду при виникненні у них пенсійних підстав, на умовах і в розмірах, визначених пенсійними контрактами" [12, с. 111].

М. Лазебна визначає дефініцію НПФ як "соціально-захисний важіль (для підвищення матеріального забезпечення працівників після їх виходу на пенсію); механізм реалізації соціально-трудова відносин між працівником та роботодавцем (що пов'язано із мотивацією до створення НПФ або участі в ньому); система інституціональних інвесторів, що мають в розпорядженні інвестиційний ресурс» [13, с. 7].

В свою чергу В. Корнеєва стверджує, що НПФ "є водночас інститутами фінансового захисту і соціального забезпечення фізичних осіб, що фактично продають своїм клієнтам фінансову безпеку (спокій, упевненість) на строк" [14, с. 118].

Вдалим напрямом щодо тлумачення недержавних пенсійних фондів є використання теорії інституціоналізму. Зокрема, через цю призму, наводять свою думку Д.Єрмаков і С. Хмелевська, які розглядають недержавний пенсійний фонд як функціонуючий в рамках системи пенсійного забезпечення соціально-орієнтований інститут, що переймає на себе довгострокові зобов'язання соціально-страхового характеру [15].

Дотримуючись інституціональних особливостей, своє тлумачення щодо дефініції "недержавний пенсійний фонд" наводять і А. Ніязбаєва, А. Головченко та П. Новгородов. На думку першого автора, НПФ – інститут, що акумулює засоби громадян, в зону відповідальності якого входить здійснення відповідних операцій в рамках недержавного пенсійного забезпечення. Основну увагу автор приділяє операційному характеру функціонування НПФ, а саме, прийняття фондами прав по розпорядженню пенсійними накопиченнями і резервами, а також на виконання своїх підсумкових зобов'язань по їх виплаті (по організації виплат) [16]; другий автор під недержавним пенсійним фондом розглядає інституційну одиницю сфери фінансів, основна мета якої полягає в реалізації соціальних гарантій в частині недержавного пенсійного забезпечення шляхом формування, акумуляції і розподілу капіталу громадян [17]. Третій автор стверджує, що недержавний пенсійний фонд - це інститут одночасно економічної і соціальної сфери, який за рахунок власних або залучених ресурсів виконує зобов'язання перед своїми клієнтами в частині пенсійного забезпечення [18].

Не дивлячись на всю широту наведених визначень, вони не в повному об'ємі розкривають суть недержавних пенсійних фондів. Зокрема, в поняттях відсутнє віддзеркалення інвестиційної діяльності даного інституту, що в певній мірі знівельовує інституційний базис досліджуваного інституту, що ще раз підтверджує необхідність коректування дефініції "недержавний пенсійний фонд".

Проте, перш ніж навести власне чітке та коректне бачення дефініції "недержавний пенсійний фонд", що відповідатиме сучасним ринковим вимогам, на нашу думку, слід коротко зупинитися на основних його інституціональних принципах, властивостях і функціях, що відображено нами на рис.1.

Рис. 1. Структурування основних інституціональних принципів, властивостей і функцій не державних пенсійних фондів

**Сформовано автором на основі власного дослідження та узагальнення.*

Розглянувши принципи, властивості і функції недержавних пенсійних фондів, можна сформулювати наступне його визначення.

Недержавний пенсійний фонд – (НПФ) це фінансовий соціально-економічний інститут, що функціонує в рамках пенсійної системи, функціональною особливістю якого є накопичення коштів його учасниками на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат при досягненні пенсійного віку чи на вимогу у випадку важливої необхідності; завданнями є збір та акумулювання пенсійних внесків, формування пенсійних активів шляхом розміщення акумульованих пенсійних внесків на фінансовому ринку, здійснення пенсійних виплат; та найважливіше – убезпечення пенсійних коштів від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

У даному контексті розвиток галузей економіки і соціальної сфери сільських територій неможливе без удосконалення концептуально-методичних підходів реформування системи пенсійного забезпечення, його інституціональному забезпеченню.

Проведені дослідження дозволяють говорити про те, що поряд із інституціональними принципами та властивостями на формування соціально-економічного середовища системи пенсійного забезпечення як загальнодержавного, так і недержавного, впливають і ряд основних інституціональних чинників. Серед яких слід виділити: демографічні (табл.1); статеві; рівень демографічного навантаження на працездатне населення; соціально-економічні (рівень доходів, рівень економічної активності, ступінь розвитку підприємництва, соціальна відповідальність бізнесу, економічна динаміка) та ін., а також не слід забувати і про інституційно-правові умови (пенсійне законодавство, стабільність, політична довіра і ін.).

Таблиця 1

Чисельність наявного населення на початок року та її зміни в Україні у 2010–2015 рр.

Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб			Зміни чисельності населення, 2010 р. = 100%		
	все населення	міське	сільське	все населення	міське	сільське
2010	43 617,1	29 931,8	13 685,3	100,0	100,0	100,0
2011	43 434,2	29 850,3	13 583,9	99,6	99,7	99,3
2013	43 289,4	29 791,1	13 498,3	99,2	99,5	98,6
2014	43 204,4	29 785,7	13 418,7	99,1	99,5	98,1
2015	43 073,1	29 741,1	13 332,0	98,8	99,4	97,4

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України без урахування окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [25].

Очевидним є те, що успішне здійснення реформування системи пенсійного забезпечення передбачає комплексне дослідження принципів, умов, чинників і механізмів вдосконалення існуючої системи пенсійного забезпечення, засноване на інституціональних підходах до формування в її системі недержавних інститутів пенсійного забезпечення, які не будуть суперечити, а сприятимуть підвищенню рівня соціального забезпечення населення.

Для того, щоб оцінити можливості системи недержавного пенсійного забезпечення, перспективи та напрямки її подальшого розвитку проаналізуємо сучасний стан та динаміку загальних показників, які характеризують систему недержавного пенсійного забезпечення.

Зокрема, станом на початок 2015 року в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 76 недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) та 23 адміністратори НПФ, в порівнянні з 2014 роком їх кількість зменшила на 5 та 4 одиниці [26].

На підставі аналізу звітів щодо діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення в більшості дозволяють говорити про позитивну їх динаміку, про що свідчать дані основних показників діяльності НПФ, наведених в табл. 2.

Зокрема, негативною є тенденція скорочення укладених пенсійних контрактів адміністраторами недержавних пенсійних фондів в 2014 році, що на 9,1% (5,6 тис. шт.) менше в порівнянні із 2013 роком, спричинено здебільшого зменшенням контрактів з фізичними та юридичними особами, відповідно на 1 та 4,2%. Негативна тенденція прослідковується і щодо кількості вкладників (рис.2).

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні

Показники	2013	2014	2015	на початок року	
				Темпи приросту, % 2014/ 2013	2015/ 2014
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	61,4	61,3	55,7	-0,2	-9,1
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	587,4	849,6	833,6	44,6	-1,9
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	1735,4	2262,9	2 352,7	30,4	4,0
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1370,5	1655,8	1 813,1	20,8	9,5
у тому числі:					
- від фізичних осіб	60,7	112,9	72,9	86,0	-35,4
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
- від юридичних осіб	1309,6	1542,3	1 739,7	17,8	12,8
Пенсійні виплати, млн. грн.	260,8	317,6	467,4	21,8	47,2
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	67,4	69,3	78,1	2,8	12,7
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	760,5	1083,8	1 184,9	42,5	9,3
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	646,3	939,7	1 002,1	45,4	6,6
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	114,2	144,1	182,8	26,2	26,9

Джерело: [26]

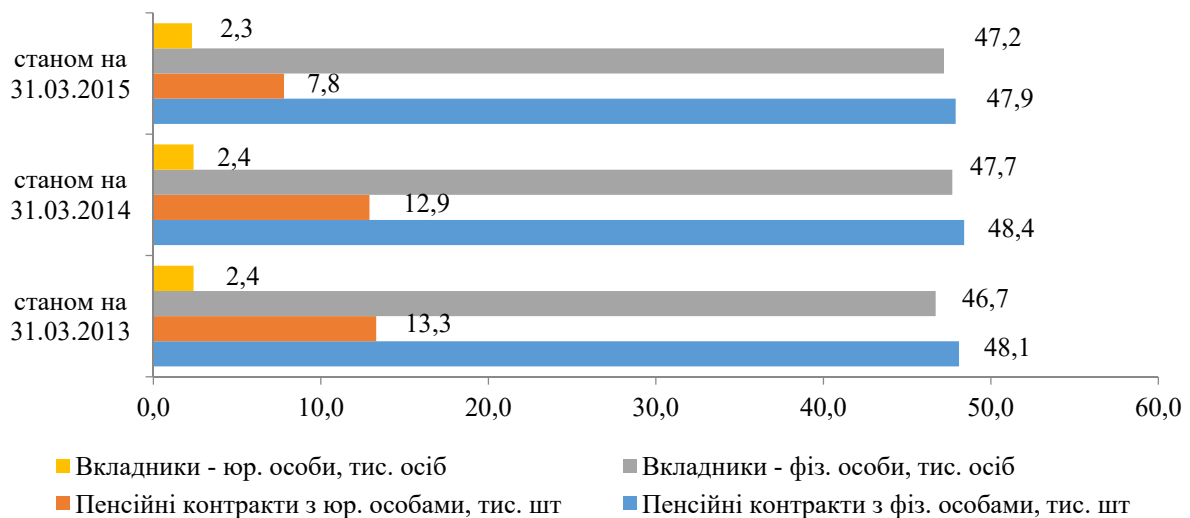

Рис.2. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості вкладників*

*Джерело: [22]

Негативною тенденцією характеризується і зменшення кількості учасників недержавних пенсійних фондів, що протягом року зменшилося на 16 тис. осіб, та сягнула рівня 833,6 тис. осіб на початок 2015 року в порівнянні із 849,6 тис. осіб на початок 2014 року (рис.2).

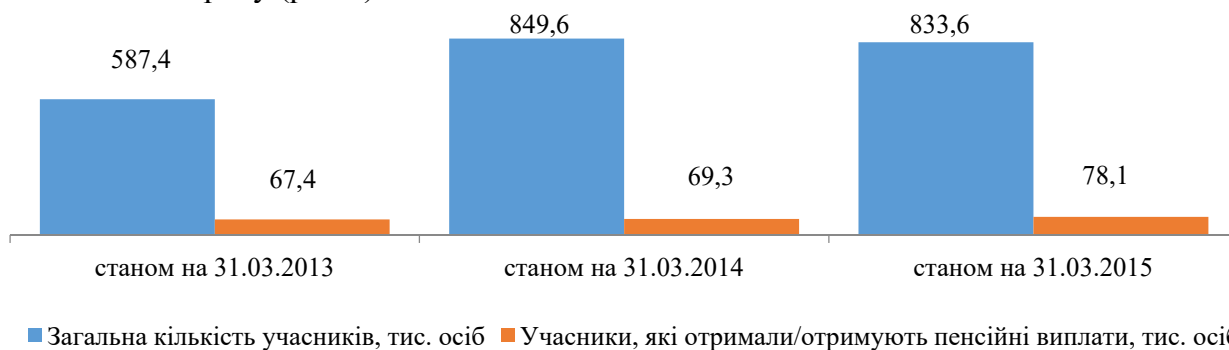

Рис.3. Динаміка кількості учасників недержавних пенсійних фондів *

*Джерело:[22]

На відміну негативної тенденції зміни учасників, позитивною динамікою характеризується їх статевіковий показники, переважна більшість яких віком від 25 до 50 років (рис. 4), а саме 63,7% що дозволяє говорити про те, що саме найбільшою популярністю недержавні пенсійні фонди користуються у працездатного населення, також слід відмітити і вікову групу учасників, яким не виповнилося ще й 25 років, загальна частка яких постійно зростає та сягнула на початок 2015 року 3,8% (рис. 5).

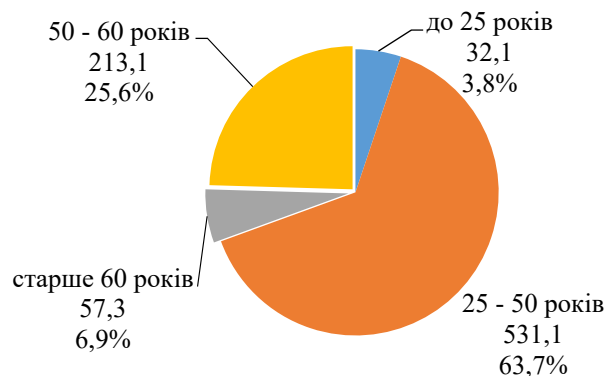

Рис.4. Віковий розподіл учасників НПФ за віковими групами (тис. осіб)

*Джерело:[22]

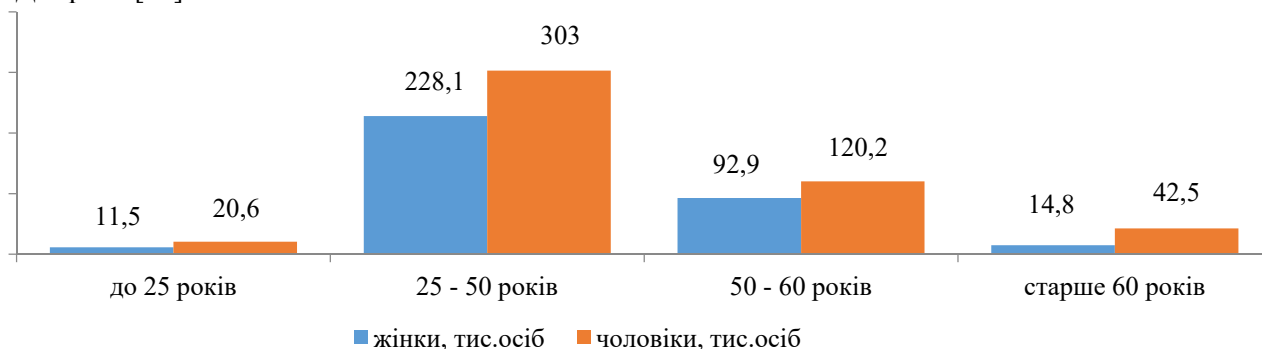

Рис. 5. Статевіковий розподіл учасників НПФ станом на 31.03.2015*

*Джерело:[22]

На нашу думку, підвищенню довіри до НПФ слугує їх надійність та динамічність в питанні соціально-економічного забезпечення працюючого населення та в узгодженні діяльності пенсійних систем центру і периферії, що враховує інтереси суб'єктів економіки, як інституційної системи елементів соціального захисту, що виконують різні функції. Все це проявляється через виконання безпосередніх завдань, покладених на ці інститути – підвищення соціальних стандартів населення, що проявляється через динаміку основних показників діяльності інститутів системи недержавного пенсійного забезпечення (рис. 6).

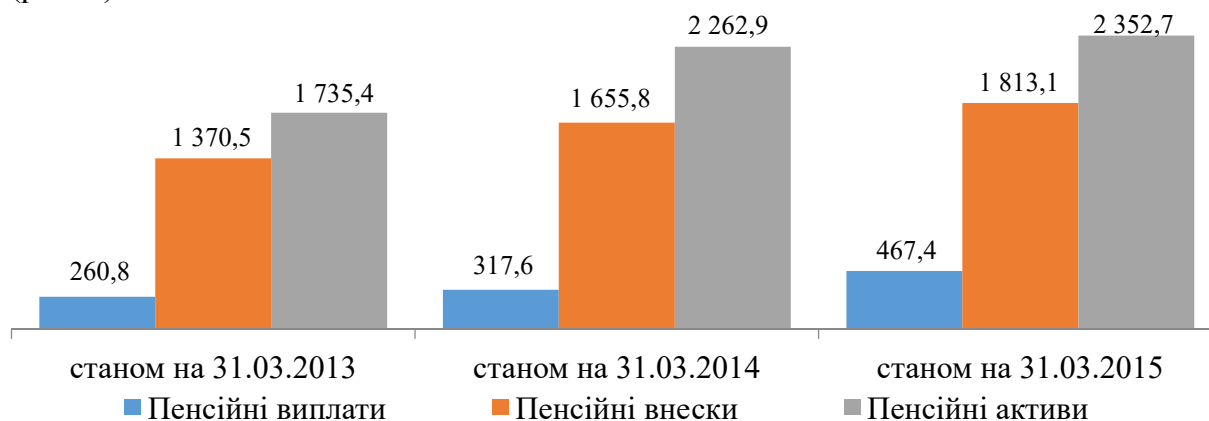

Рис. 6. Динаміка основних показників діяльності інститутів системи недержавного пенсійного забезпечення (млн. грн)*

*Джерело: сформовано за даними джерела [22]

Проведений аналіз функціонування недержавної системи пенсійного забезпечення дозволяє говорити про її доцільність. Інституціональні умови формування сприятливих правил гри надають істотну стимулюючу дію на розвиток територіальних недержавних пенсійних підсистем, впливаючи як безпосередньо на суб'єкти цих систем і зв'язку між ними, так і опосередковано на формування тих інституціональних чинників, які призводять до появи, закріплення, розповсюдження нових ефективних механізмів пенсійного забезпечення. Тому активізація балансує ролі недержавних пенсійних інститутів в контексті забезпечення підвищення соціальних гарантій вимагає їх державної підтримки і створення надійного інституційного середовища.

Як вже наголошувалося в процесі дослідження економічного змісту, суті і особливостей недержавного пенсійного забезпечення, одним з його проявів являється підвищення рівня соціально-економічного забезпечення, важливим елементом якої є пенсійна система. Все це вимагає виокремлення негативних інституційних факторів, які безпосередньо впливають на ефективність недержавної пенсійної системи та її інституціонального середовища, а також можливостей і шляхів її трансформації, орієнтованої на підвищення рівня соціального забезпечення населення, і в першу чергу сільського.

В рамках досліджуваної системи частина доходів громадян має бути передана до недержавного пенсійного фонду для подальшого його накопичення у вигляді пенсійного пулу, який після настання пенсійних підстав буде розподілений і виплачений.

Проте, існування ряду причин негативно відображаються як на функціонуванні недержавного пенсійного забезпечення, так і збільшенні його учасників та внесків. І основною із інституціональних причин, про яку ми вже згадували, що не дозволяє громадянам обирати систему недержавної накопичувальної пенсії, являється рівень доходів населення (рис.7), а якщо точніше, то їх купівельна спроможність.

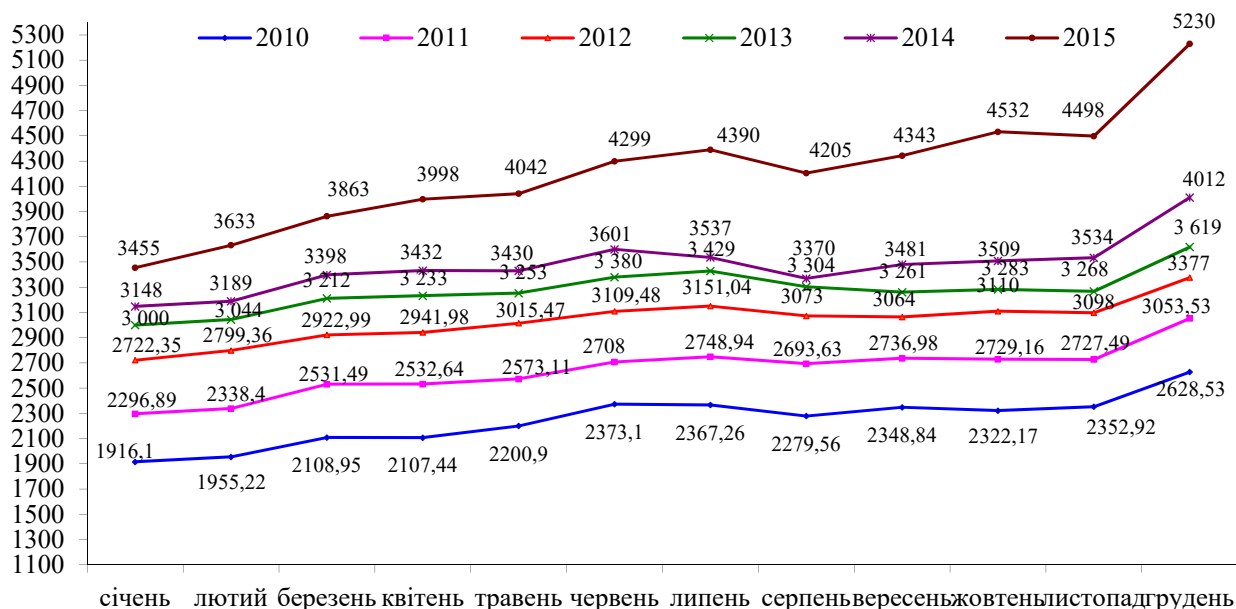

Рис. 7. Динаміка середньої заробітної плати в Україні в 2010-2013 роках, грн.

*Джерело: сформовано за даними джерела [22].

Саме через неефективність зазначеної складової як індикатора збільшення індивідуальних внесків та учасників НПФ, незважаючи на позитивні результати підвищення номінальної середньомісячної заробітної плати штатних працівників, яка за станом на кінець 2015 року сягнула 5230 грн., що на 30,3% більше ніж у відповідному періоді торік, її купівельна спроможність значно зменшилась.

Проте, опиратися на середній рівень заробітної плати як показника ефективності функціонування ринку праці, на нашу думку, неправильно, оскільки в сьгоднішніх умовах більшість населення отримує її мінімальний розмір (рис.8).

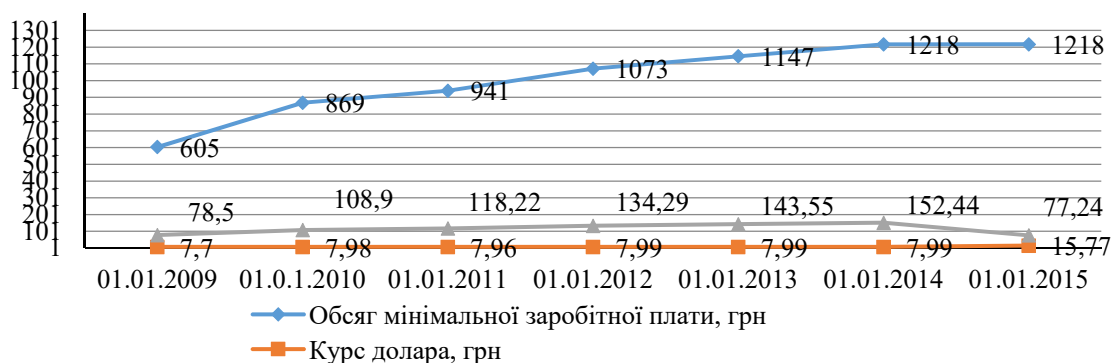

Рис.8. Динаміка рівня мінімальних заробітних плат в Україні та її рівень по відношенню до курсу долара.

*Джерело: сформовано за даними джерела [22].

Проте, незважаючи на постійне зростання номінальної заробітної плати, її середньомісячний розмір в Україні майже в 9 разів нижче, ніж в країнах ЄС, а купівельна спроможність протягом 2008-2015 років катастрофічно знизилася (рис.9).

Рік	Скільки продуктів харчування можна придбати на середню заробітну плату (2008/2015)										
	Рис	Хліб пшеничний	Хліб житній	Яловичина	Свинина	Курка	Сало	Гречка	Масло вершкове	Олія соняш.	Картопля
2008	492	745	762	77	74	136	166	374	89	189	839
липень 2015	208	400	421	50	56	111	115	209	49	136	652
У скільки разів зменшилася купівельна спроможність населення	2,4	1,9	1,8	1,5	1,3	1,2	1,4	1,8	1,8	1,4	1,3

Рис.9. Рівень купівельної спроможності населення з 2008 по 2015 рік, кг.

*Джерело: за даними джерела [27]

Слід ще раз зупинитися на тому, що середня заробітна плата за останні вісім років підвищилася майже на 110 %, тоді як ціни на основні продукти харчування за останні вісім років підвищилися від 270 до 490 %, залежно від виду. Якщо говорити простими словами, у 2015 році українці собі можуть дозволити придбати в 1,5-2,5 рази менше продуктів, ніж у 2008 році (рис.10).

Рік											
	Рис	Хліб пшеничний	Хліб житній	Яловичина	Свинина	Курка	Сало	Гречка	Масло вершкове	Олія соняш.	Картопля
2008	3,92	2,59	2,53	24,97	25,88	14,20	11,63	5,16	21,70	10,19	2,30
2012	5,60	4,20	4,62	58,22	48,20	22,06	20,80	8,26	56,54	14,68	2,36
2013	7,47	4,77	4,88	54,25	45,72	21,68	23,30	6,41	57,56	15,06	5,54
2014	10,30	5,49	5,50	59,19	54,64	28,08	23,88	8,18	69,58	14,99	6,69
липень 2015	19,34	10,09	9,59	79,97	71,37	36,25	35,02	19,31	82,02	29,63	6,20
Відсоток зростання	+493,4	+389,6	+379	+320,3	+275,8	+255,3	+301	+374,2	+377,9	+290,8	+269,6

Рис.10. Динаміка середніх цін на основні види продуктів харчування в Україні, 2008-2015рр.

*Джерело: за даними джерела [27]

Саме це, на нашу думку, в більшості впливає на населення України щодо обрання додаткового пенсійного забезпечення, яким є недержавні пенсійні фонди. Все спричинено тим, що значна більшість населення почала суттєво економити, та

купує лише те, що найбільш необхідно. Першочерговим завданням стоїть оплата комунальних послуг, оскільки значно зросли тарифи, зокрема 60% – водопостачання, 50% – електроенергія, 600% – природний газ, щонайменше на 100% ціни на продукти харчування тощо.

Все це спричинило те, що більшість населення зіткнулися з неадекватною ситуацією, коли рівень доходів підвищився лише на 13%, а розходи – на 500%. В даній ситуації про яку можна говорити додаткову накопичувальну пенсію.

Саме в цьому аспекті можна стверджувати про те, що ефективність накопичувальної системи пенсійного забезпечення буде залишатися низькою до того часу, поки в країні і в регіонах не вдасться забезпечити відповідні економічні і інституційні передумови: високий рівень заробітної плати; довіра громадян до фінансових інститутів тощо.

Висновки. Розглянувши принципи, властивості і функції недержавних пенсійних фондів, ми можемо сформулювати власне його визначення.

Недержавний пенсійний фонд – (НПФ) це фінансовий соціально-економічний неприбутковий інститут, що функціонує в рамках пенсійної системи, функціональною особливістю якого є накопичення коштів його учасниками на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат при досягненні пенсійного віку чи на вимогу у випадку важливої необхідності; завданнями є збір та акумулювання пенсійних внесків, формування пенсійних активів шляхом розміщення акумульованих пенсійних внесків на фінансовому ринку, здійснення пенсійних виплат; та найважливіше – убезпечення пенсійних коштів від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Нашу думку, запропоноване визначення в повній мірі розкриває всі сторони і аспекти діяльності недержавних пенсійних фондів, систематизує його функції і особливості функціонування даного інституту.

Аналіз сучасного функціонування недержавного пенсійного забезпечення як інституту соціального захисту населення дозволив виокремити основні причини, які негативно відображаються на їх розвитку та сформулювати основні цілі, які покладено на них: захист від бідності в разі втрати працездатності; забезпечення громадян додатковими доходами при виході на пенсію; захист доходів пенсіонерів в результаті інфляційних процесів.

Проведений аналіз дозволяє нам розглядати модель недержавного пенсійного забезпечення як накопичувальну пенсійну підсистему, яка регулюється за допомогою правових, політичних, соціальних і економічних механізмів по забезпеченню стійкості загальнодержавної пенсійної системи і гідної старості населення. В даній підсистемі кожен громадянин бере на себе відповідальність самостійно забезпечити додатковим доходом шляхом індивідуального накопичення грошових активів.

Основною метою трансформації пенсійної системи є забезпечення суспільно необхідного рівня доходів для основної маси як працездатних, так і непрацездатних громадян на основі чіткого розмежування професійного (загальнодержавного) та додаткового (накопичувального) пенсійного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" №1057-IV від 7.07. 2003р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 47 – 48. – Ст. 372.
2. Бурков Ю. Сучасна система накопичення // Фінансові послуги. – 2006. – № 2. – С. 41.
3. Гошовська В. А. Недержавне пенсійне забезпечення як нова парадигма соціальних гарантій в Україні // Зб. Матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 січня 2003 р. / Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки при РНБОУ, Українське агентство фінансового розвитку. – К., 2003. – 62 с.
4. Брагін С. Недержавні пенсійні фонди на неефективному фондовому ринку: приклад України // [Електронний ресурс] / С. Брагін, О. Макаренко // Вісник Національного Банку України. – 2011. - №1. – с. 18-24. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73121/>.
5. Кривобок Ю. Сучасний стан та перспективи недержавних пенсійних фондів // [Електронний ресурс] / Ю. Кривобок // Вісник Пенсійного фонду України. – 2011. – № 4. – С. 10–11. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/visnyk_apr11_p10_11.pdf.
6. Мальований М.І. Стан та проблеми розвитку системи недержавного пенсійного страхування в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.udau.edu.ua/library.php?pid=1535>.
7. Туманова О.А. Особливості діяльності з недержавного пенсійного страхування в Україні // [Електронний ресурс] / О. А. Туманова // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. — 2010. — № 1 (6). — С. 17—20. – Режим доступу: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfbi/2010/1/p_17_20.pdf.
8. Шевченко Н. Інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів: проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення / Н. Шевченко, В. Даценко // Україна: аспекти праці. – 2012. - №1. – с. 3-7.
9. Смоляр С.І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні [Електронний ресурс] С.І. Смоляр. – Управління праці та соціального захисту населення Охтирської міської ради. – Режим доступу: <http://upsznokhtyrka.elitno.net/component/content/article/1-infopressa/169-2013-04-01-05-54-28.html>.
10. Новікова І.В. Вплив економічних чинників на ефективність корпоративних пенсійних програм // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №1 (55). – С. 48-53.
11. Вітка Ю. В. Недержавні пенсійні фонди: особливості цивільно-правового статусу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2008. – 16 с.
12. Михайлов А. В. Недержавні пенсійні фонди: сьогоdnішній погляд у майбутнє / А. В. Михайлов, О. Й. Ткач. – К.: СПД Савчина, 2001. – 244 с.
13. Лазебна М. В. Організаційно-економічний механізм державного регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки та з питань європ. інтегр. України. – К., 2004. – 18 с.

14. Корнєєв В. В. Фінансові інститути в системі недержавного пенсійного забезпечення // Український соціум: Науковий журнал. – 2006. – № 5. – С. 115–123.

15. Ермаков Д.Н., Хмелевская С.А. Современное пенсионное обеспечение в Российской Федерации: Учебное пособие для магистров / Д.Н. Ермаков, С.А. Хмелевская. – Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2014. – 400 с.

16. Ниязбаева А.А. Негосударственные пенсионные фонды в системах России и Казахстана: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.10 / Ниязбаева А.А.; [Место защиты: Казанский Федеральный университет]. - Казань, 2013.

17. Головченко А.В. Негосударственные пенсионные фонды: теория и практика программных направлений развития: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.10 / Головченко А.В.; [Место защиты: Санкт-Петербургский государственный экономический университет].- Екатеринбург, 2014.

18. Новгородов П. А. Финансовая устойчивость негосударственных пенсионных фондов: сегодня и завтра / П. А. Новгородов // Эко. – 2011. - № 3. – С. 70.

19. Закон України "Про страхування" [Електронний ресурс]: від 07.03.1996, № 85/96 – ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.

20. Закон України "Про пенсійне забезпечення" № 1788–ХІІ від 5.11.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.

21. Закон України "Про банки та банківську діяльність" № 2121-III від 07.12.2000 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30.

22. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" № 448/96-ВР від 30.10.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

23. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" № 2664-III від 12.07.2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

24. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Відомості Верховної Ради України від 08.04.2011, № 13–14, № 15–16, № 17, ст.112. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

25. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]: Статистична інформація. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

26. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>. The official site of National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets (2014), “The results of insurance companies activity for I quarter 2014” available at: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_Ikv_2014.pdf.

27. Купівельна спроможність українців у 2008 і 2015 роках. Інфографіка / [Електронний ресурс]: Перше інформаційне агентство Волинські новини. Режим доступу: <http://www.volynnews.com/news/society/kupivelnna-spromozhnist-ukrayintsiv-u-2008-i-2015-rokakh-infohrafika/>.

Список джерел у транслітерації/References

1. Zakon Ukrainy "Pro nederzhavne pensijne zabezpechennia" №1057-IV vid 7.07. 2003r. // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 2003. – № 47 – 48. – St. 372.
2. Burkov Yu. Suchasna sistema nakopychennya // Finansovi posluhy. – 2006. – # 2. – S. 41.
3. Hoshovs'ka V. A. Nederzhavne pensijne zabezpechennia iak nova paradyhma sotsial'nykh harantij v Ukraini // Zb. Materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv, 30 sichnia 2003 r. / Mizhvidomcha komisiia z pytan' finansovoi bezpeky pry RNBOU, Ukrain's'ke ahentstvo finansovoho rozvytku. – K., 2003. –62 s.
4. Brahin S. Nederzhavni pensijni fondy na neefektyvnomu fondovomu rynku: pryklad Ukrainy // [Online] / S. Brahin, O. Makarenko // Visnyk Natsional'noho Banku Ukrainy. – 2011. - №1. – s. 18-24. – Rezhym dostupu: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73121/>.
5. Kryvobok Yu. Suchasnyj stan ta perspektyvy nederzhavnykh pensijnykh fondiv // [Online] / Yu. Kryvobok // Visnyk Pensijnoho fondu Ukrainy. – 2011. – № 4. – S. 10–11. – Rezhym dostupu: http://pension.kiev.ua/files/visnyk_apr11_p10_11.pdf.
6. Mal'ovanyj M.I. Stan ta problemy rozvytku systemy nederzhavnoho pensijnoho strakhuvannia v Ukraini. [Online]. – Rezhym dostupu: <http://www.udau.edu.ua/library.php?pid=1535>.
7. Tumanova O.A. Osoblyvosti diial'nosti z nederzhavnoho pensijnoho strakhuvannia v Ukraini // [Online] / O. A. Tumanova // Naukovyj visnyk: finansy, banky, investytsii. — 2010. — № 1 (6). — S. 17—20. – Rezhym dostupu: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfbi/2010/1/p_17_20.pdf.
8. Shevchenko N. Investytsijna diial'nist' nederzhavnykh pensijnykh fondiv: problemy ta perspektyvy rozvytku nederzhavnoho pensijnoho zabezpechennia / N. Shevchenko, V. Datsenko // Ukraina: aspekty pratsi. – 2012. - №1. – s. 3-7.
9. Smoliar S.I. Nederzhavne pensijne zabezpechennia v Ukraini [Online] S.I. Smoliar. – Upravlinnia pratsi ta sotsial'noho zakhystu naselennia Okhtyrs'koi mis'koi rady. – Rezhym dostupu: <http://upsznokhtyrka.elitno.net/component/content/article/1-infopressa/169-2013-04-01-05-54-28.html>.
10. Novikova I.V. Vplyv ekonomichnykh chynnykiv na efektyvnist' korporativnykh pensijnykh prohram // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2006. – №1 (55). – s. 48-53.
11. Vitka Yu. V. Nederzhavni pensijni fondy: osoblyvosti tsyvil'no-pravovoho statusu: Avtoref. dys. ... kand. iuryd. nauk: 12.00.03 / L'viv. nats. un-t im. I. Franka. – L., 2008. – 16 s.
12. Mykhajlov A. V. Nederzhavni pensijni fondy: s'ohodnishnij pohliad u majbutnie / A. V. Mykhajlov, O. J. Tkach. – K.: SPD Savchyna, 2001. – s. 244.
13. Lazebna M. V. Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання diial'nosti nederzhavnykh pensijnykh fondiv: Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.02.03 / N.-d. ekon. in-t M-va ekonomiky ta z pytan' ievrop. intehr. Ukrainy. – K., 2004. – 18 s.
14. Kornieiev V. V. Finansovi instytuty v systemi nederzhavnoho pensijnoho zabezpechennia // Ukrain's'kyj sotsium: Naukovyj zhurnal. – 2006. – № 5. – S. 115–123.
15. Ermakov D.N., Hmelevskaja S.A. Sovremennoe pensionnoe obespechenie v Rossijskoj Federacii: Uchebnoe posobie dlja magistrrov / D.N. Ermakov, S.A. Hmelevskaja. – Izdatel'sko-torgovaja korporacija «Dashkov i Ko», 2014. – 400 s.
16. Nijazbaeva A.A. Negosudarstvennye pensionnye fondy v sistemah Rossii i Kazahstana: dissertacija ... kandidata jekonomicheskikh nauk: 08.00.10 / Nijazbaeva A.A.; [Mesto zashhity: Kazanskij Federal'nyj universitet]. - Kazan', 2013.

17. Golovchenko A.V. Negosudarstvennye pensionnye fondy: teoriya i praktika programmnyh napravlenij razvitija: dissertacija ... kandidata jekonomicheskikh nauk: 08.00.10 / Golovchenko A.V.; [Mesto zashhity: Sankt-Peterburgskij gosudarstvennyj jekonomicheskij universitet].- Ekaterinburg, 2014.

18. Novgorodov P. A. Finansovaja ustojchivost' negosudarstvennyh pensionnyh fondov: segodnja i zavtra / P. A. Novgorodov // Jeko. – 2011. - № 3. – s. 70.

19. Zakon Ukrainy "Pro strakhuvannia" [Online]: vid 07.03.1996, № 85/96 – VR. – Rezhym dostupu: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%20)

20. Zakon Ukrainy "Pro pensijne zabezpechennia" № 1788–XII vid 5.11.1991 r. // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 1992. – № 3. – St. 10.

21. Zakon Ukrainy "Pro banky ta bankivs'ku diial'nist'" № 2121-III vid 07.12.2000 r. // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 2001. – № 5. – St. 30.

22. Zakon Ukrainy "Pro derzhavne rehuliuвання rynku tsinnykh paperiv v Ukraini" № 448/96-VR vid 30.10.1996 r. // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 1996. – № 51. – St. 292.

23. Zakon Ukrainy "Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh" № 2664-III vid 12.07.2001 r. // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. – 2002. – № 1. – St. 1.

24. Podatkovyj kodeks Ukrainy [Online] : Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 08.04.2011, № 13–14, № 15–16, № 17, st.112. Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

25. Ofitsijnyj sajt Derzhkomstatu Ukrainy [Online]: Statystychna informatsiia. – Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua.

26. Ofitsijnyj sajt Derzhavnoi komisii z rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh v Ukraini – [Online]. – Rezhym dostupu: <http://www.dfp.gov.ua>. The official site of National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets (2014), “The results of insurance companies activity for I quarter 2014” available at: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_Ikv_2014.pdf.

27. Kupivel'na spromozhnist' ukraintsiv u 2008 i 2015 rokakh. Infografika / [Online]: Pershe informatsijne ahentstvo Volyns'ki novyny. Rezhym dostupu : <http://www.volynnews.com/news/society/kupivelna-spromozhnist-ukrayintsiv-u-2008-i-2015-rokakh-infografika/>.

ANNOTATION
NON - GOVERNMENTAL PENSION PROVISION
AS A COMPONENT OF THE INSTITUTIONAL SYSTEM OF POPULATION
SOCIAL GUARANTEES

*MAMCHUR Volodymyr, candidate of economic sciences,
senior researcher of National Scientific Centre
"Institute of Agrarian Economics"
(Kyiv)*

The domestic and foreign researches that lie in the plane of the formation of the concepts of "non-state pension provision" and "non-state pension funds" are systemized in the article, Author's vision of these definitions as components of the national pension system to ensure the establishment of additional retirement benefits, along with the state

pension is formulated. The main institutional basic principles, properties and functions of private pension funds are structurized. The analysis of the current state of operation of private pensions as an institution of social protection is given, that allowed to isolate the institutional factors which negatively reflected on their development and form the main objectives entrusted to them: protection against poverty in the event of disability; provision of citizens with additional income at retirement; protection of pensioners income as a result of inflation.

Key words: private pension provision, rural development, institutions, non-state pension, state pension funds.

Figure. 10. Lit. 27.

АННОТАЦИЯ НЕГОСУДАРСТВЕННОЕ ПЕНСИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНЫХ ГАРАНТИЙ НАСЕЛЕНИЯ

*МАМЧУР Владимир Анатоліевич, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки"
(г. Київ)*

В статті систематизовані вітчизняні та зарубіжні дослідження, які лежать в площині формування понять "негосударственное пенсионное обеспечение" и "негосударственные пенсионные фонды". Сформулировано авторське бачення вказаних дефініцій як складових загальнодержавної пенсійної системи, що забезпечує формування додаткових пенсійних виплат поряд з державною пенсією. Структуровані основні інституціональні принципи, властивості та функції негосударственных пенсійних фондів. Проведено аналіз сучасного стану функціонування негосударственного пенсионного обеспечения як інституту соціальної захисту населення, що дозволило виділити основні інституціональні фактори, які негативно впливають на їх розвиток і сформулювати основні цілі, які покладені на них: захист від бідності в разі втрати працездатності; забезпечення громадян додатковими доходами при виході на пенсію; захист доходів пенсіонерів в результаті інфляційних процесів.

Ключевые слова: негосударственное пенсионное обеспечение, развитие села, институты негосударственного пенсионного обеспечения, негосударственные пенсионные фонды.

Рис. 10. Лит. 27.

Інформація про автора

МАМЧУР Володимир Анатолійович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва і кооперації, Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, e-mail: mamchur111@ukr.net)

MAMCHUR Volodymyr - candidate of economic sciences, senior researcher of National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (03127, Kyiv, Heroiv Oborony str., 10, e-mail: mamchur111@ukr.net)

МАМЧУР Владимир Анатолиевич - кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела развития предпринимательства и кооперации Национального научного центра "Институт аграрной экономики" (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10, e-mail: mamchur111@ukr.net)

